آریانا افغانستان آنلاین
http://www.arianafghanistan.com

محمد اقبال وزیری ۲۰۱۷/۰۱/۰۸

نومیالی تاریخ پوه پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ د دې نړۍ نه سترګې پټې کړې، روح د ښاد وي.

په خواشینی سره مو خبر تر لاسه کړ چي د هېواد، سیمي او د نړۍ په کچه نومیالی تاریخ پوه او عالم شخصیت پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ د هغي ناروغی له کبله چي ور پېښه وه د ۸۸ کلنو په منګ د امریکا متحده ایالاتو په کالیفورنیا ایالت کي د وطن نه لیرې د مهاجرت او مسافرۍ په شرایطو کي د فاني نړۍ نه سترګي پټي کړي اروا دې ښاده وي. زه د کاکړ درنې کورنی، خپلوانو او دوستانو ته د ده د مړیني له کبله تسلي وراندې کوم. د دغه نومیالي تاریخ پوه مړینه د ګران هېواد افغانستان او د هغه د خلکو له پاره یوه ستره ضایعه ده او فکر کوم چي ډېر وخت به ونیسي چي د افغانستان په تاریخ لیکنه کي هغه تشه چي د پوهاند کاکړ د مړیني له امله منځ ته راغله، ډکه شي.

کاکړ د خپل وطن اوخلکو سره ژوره مینه درلوده. د دغي مینې له کبله پوهاند کاکړ خپل ټول شعوري ژوند د ګران وطن او خلکو چوپړ ته وقف کړ. ځکه چې نوموړی د یوې خوا د لوړ استعداد خاوند او د بلې خوا یو زیارکښ انسان و، ده وکولی شول افغانانو ته داسي تاریخي علمي اثار په نیکات پرېږدي چي اوسني او راتلونکي نسلونه به نه یوازې وربانډې ویاړي، بلکي د هغو په مرسته به خپل تېر مهال وپیژني، د هېواد اوسنی حالت به په خلاصو سترګو ووینې او د هېواد راتلونکي ودې لپاره به د دوی لاره رڼا کړي.

شخصیت په توګه خپلې تاریخي اونورې لیکنې دکره اوسومالوماتو پربنسټ کښلي اود شخصي،قومي،ملي اوسیاسي ملاحظاتونهیي ځانګوښه ساتلیو. د کاکړ ځانګړتیا دا وه چي ده په تاریخ کي د ډاکټری په کچه اکاډیمیکي زده کړې کړې او دې زده کړو ده ته دا توان ورکړ چي د افغانستان تاریخ د تاریخ لیکنې د علمي میتود پر بنسټ په یوه سیستم کي راولي. ده پخپلو ژورو تاریخي او علمي لیکنو سره نه یوازې افغانانو ته لل پاتي چوپړ کړی بلکي بشریت ته یې هم ستر خدمت کړی دی. له دې کبله نوموړی نه یوازې زموږ په هېواد کي بلکي په سیمه اونړۍ کي یو پیژندل شوی تاریخي او علمي شخصیت دی نو ځکه به تل ژوندی وي.

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

محمد حسن کاکړ په ۱۹۲۹ ز کال کې د لغمان د ښکلي ولایت د الیشنګ درې د پلوټې په کلي کې د میرزا فضل الحق کاکړ په کور کې زیږېدلی دی. د دې ماشوم لا کال نه و پوره شوی چې پلار یې مړ شو او د خپلې پتمنې او مهربانې مور «خاتمه نیازي» په غېږ کې لوېده. دی تنکی ځوان و چې خپلې خوږې مور یې د فاني نړۍ نه سترګې پټې کړې او د مورنۍ مینې نه هم بې برخې شو.

دغه یتیم ماشوم خپلې زده کړې د تېرګریو په لوی جومات کې پیل او بیا یې د قلعه السراج په ښوونځي کې چې د کلي نه لیرې پروت و دوام ورکړ. ده تر نهم ټولګي پورې زده کړې په لغمان کې پای ته ورسولې او بیا کندهار ته لاړ او هلته یې یو کال خپلې زده کړې د احمد شاه بابا په لیسې کې وکړې او د خپل نیایي اروابناد عبدالمقیم نیازي په کور کې اوسېده. کاکړ دوه کاله خپلې زده کړې د کابل په دارالمعلمین کې وکړې او په ۱۹۵۰ کال کې د غازي لېسې نه په لومړۍ درجه بریالی شو. نوموړی په ۱۹۵۳ کال کې د کابل پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځي کې شامل او په ۱۹۵۷ کال کې د دې پوهنځي د تاریخ د څانګې نه فارغ او په لومړۍ درجه بریالی شو. کاکړ د ادبیاتو د پوهنځي د فارغېدو وروسته په پښتو ټولنه کې مسلکي غړی او د کابل مجلې چلوونکی وټاکل شو. برسېره پردې ده د ادبیاتو په پوهنځي کې زده کړیالو ته درس هم ورکاوه.

محمد حسن کاکړ لا زده کړیال و چې د مایکل ستیوارټ کتاب «د برېټاني سیاسي سیستم» یې د انګلیسي ژبې نه په پښتو وژباړه چې د دغه خدمت په خاطر په ۱۹۵۷ کال کې د ابن سینا جایزه ورکړل شوه. ده د «ماکسیم ګورکي د ادبیاتو په اړه» کتاب د انګلیسي نه په پښتو وژباړه چې پښتو ټولنې له خوا په ۱۹۶۹ کال کې خپور شو. کاکړ په ۱۹۵۸ کال کې د یوه رسمي هیئت د غړي په توګه شوروي اتحاد او په بل کال امریکې ته سفرونه وکړل. نوموړی په ۱۹۶۱ کال کې د ډاکټر علي احمد پوپل په پاملرنې د لوړو زده کړو لپاره لندن ته واستول شو. هلته یې لومړی د کابل پوهنتون شهادتنامه د لندن د پوهنتون د لسانس انډوله کړه او بیا یې د امیر عبدارحمن واکمنې وڅېړله او ماستري ډپلوم یې لاسته راوړ چې په ۱۹۷۱ کال کې «د افغانستان نننې سیاسي انکشافات» په نوم په لاهور کې چاپ شو.

محمد حسن کاکړ په ۱۹۶۸ کال کې د لندن نه هېواد ته راستون او د کابل په پوهنتون کې د تاریخ د استاد په توګه دنده پیل کړه. ده د تدریس په جریان کې دوه کتابونه: «دموکراسی در جهان امروز» او «تاریخ څه ته وایي؟» د انګلیسي نه په ترتیب سره په پارسو او پښتو وژباړل چې وروستی یې د کابل پوهنتون له خوا په ۱۹۷۰ کال کې خپور شو. نوموړي همدارنګه د سډني پینټر کتاب چې «د منځنیو پېړیو اروپا» نومیږي وژباړه چې تر اوسه چاپ شوی نه دی.

کاکړ په ۱۹۷۲ کال کې د نورو زده کړو لپاره د فولبرایټ په سکالرشیپ د امریکا متحده ایالاتو ته لاړ او د پرنسټن په پوهنتون کې یې د امیر عبدالرحمن په دورې نوره څېړنه پیل کړه او په ۱۹۷۵ کال کې یې هغه د هاروړډ په پوهنتون کې بشپړه کړه چې په ۱۹۷۹ کال کې د ډاکټرۍ تېزس « د امیر عبد الرحمن په واکمنې کې حکومت او ټولنه» د امریکې د تکزاس د پوهنتون له خوا خپور شو. نوموړي په دغه اثر سره د لندن د پوهنتون نه د ډاکټرۍ شهادتنامه تر لاسه کړه او په ۱۹۷۶ کال کې وطن ته راستون او د کابل په پوهنتون کې د تاریخ د استاد په توګه خپلې دندې ته دوام ورکړ. نوموړی په ۱۹۸۱ کال کې د پوهاند درجې ته ورسېد. پدې مهال د کابل پوهنتون له خوا د ده څېړنیز اثر «افغان، افغانستان و مختصري از کوشش های افغان برای تاسیس دولت در هندوستان، ایران و افغانستان» په ۱۹۷۸ کال کې د کابل پوهنتون له خوا خپور شو. دغه اثر دوه ځله د وفا له خوا خپور شوی دی.

پوهاند ډاکټر محمد حسن کاکړ په افغانستان باندې د شوروي اتحاد د یرغل وروسته د شورویانو او پرچمي رژیم پر ضد د سیاسي فعالیت له کبله بندي شو چې د نړیوال فشار په وړاندې د کابل رژیم اړ شو چې د پنځه کاله بند وروسته نوموړی ایله کړي. دی د بند نه د ایله کېدو وروسته بېرته په پوهنتون کې استاد شو، خو د همدغه کال په پای کې له خپلې کورنۍ

سره پېښور ته لاړ او هلته يې د افغانانو په جهاد کې خپل قلمي ځواک په ډېر قوت سره وکاراوه. په ۱۹۸۹ کال کې دی د خپلې کورنۍ سره يوځای د امريکا متحده ايالاتو ته لاړ او د کاليفورنيا د ايالت په کانکرډ ښار کې ژوند پيل کړ.

پوهاند ډاکټر کاکړ په ۱۹۹۰ کال کې د هغه غورځنګ غړی او بيا مشر شو چې موخه يې د لويې جرګې له لارې د افغانستان د مسلې حل و. ده د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د افغانستان د لانجې په هکله په غونډو کې لکه د استانبول، توکيو، اسلامي اسيا ، يونسکو، اهوس او تاشکند په کنفرانسونو کې ګډون وکړ او بيانيې يې ورکړې. ده د استانبول په سيمينار کې چې د ۲۰۰۷ کال د جولايي د مياشتې د۱۱–۱۳ نېټه داير شوی و او د افغان مطالعاتو امريکايي موسسې او د پاکستان د مطالعاتو امريکايي موسسې له خوا تنظيم شوی و خپله وينا «د ډېورنډ کرښه، تاريخ، پاليې او راتلونکې» تر سر ليک لاندې وړاندې کړه. ده د توکيو په کنفرانس کې، چې د جاپان د بهرنيو چارو وزارت له خوا د افغانستان په اړه جوړ شوی و، وينا وکړه. کاکړ د اسلامي اسيا په کنفرانس کې چې په ۱۹۹۵ د اګست په مياشت کې د امريکې د جنګ د پوهنځي د بين المللي مطالعاتو او ستراتيژيک پروګرام له خوا جوړ شوی و خپله وينا وړاندې کړه. کاکړ د يونسکو په کنفرانس کې، چې په کابل کې په ۱۹۷۱ کال کې د کوشاني دورې په اړه جوړ شوی و، خپله وينا واورله. ده د ډنمارک د اهوس د ښار په کنفرانس کې د هندوکش د کلتور په اړه د موزګارد موزيم له خوا داير شوی و برخه واخيسته. ده په ۱۹۵۸ کال کې د تاشکند «د افريقايي او اسيايي کنفرانس »کې ونډه واخيسته. ده همدارنګه د هېواد نه د باندې په افغاني او نورو خپرونو کې د افغانستان د کشالې په هکله ليکنې وکړې.

د کاکړ بل اثر چې «افغانستان، د داخلي سياسي انکشافاتو بيان، ۱۸۸۶–۱۸۸۰» نوميږي په ۱۹۷۱ کال کې د لاهور عرفاني موسسې له خوا په انګليسي ژبه خپور شو. د نوموړي بل اثر چې «د افغانستان په باب د ژينو جوړه» نوميږي په ۱۹۸۸ کال کې د وفا له خوا له خوا په پېښور کې چاپ شو. د کاکړ بل کتاب چې «جنګ دوم افغان–انګليس» نوميږي د افغانستان اسلامي ملي محاذ له خوا په ۱۹۸۹ کال کې په پېښور کې چاپ شو. دغه اثر د سيد نظيم سيدي او مجيب الرحمن اميري له خوا په پښتو اړول شوی او په لندن کې د افغان ليکوالو کلتوري ټولنې له خوا په ۲۰۰۸ کال کې خپور شو. ده په ۱۹۹۰ کال کې «افغانان د شپږ شپېتم کال په پسرلي کې له روسانو سره د جنګ په حال کې» ليکلی، چې د سپين غر د کتاب چاپولو ټولنې له خوا په جرمني کې خپور شو.

کاکړ په ۱۹۹۵ کال کې په انګليسي ژبه «افغانستان، شوروي يرغل او د افغانو ځواب» کتاب بشپړ کړ چې د کاليفورنيا پوهنتون له خوا خپور شو. نوموړي وروسته يو بل اثر چې «رڼا او دفاع» نوميږي تدوين کړ چې په ۱۹۹۹ کې د ساپې د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز له خوا په پېښور کې چاپ شو. ده په ۲۰۰۵ کال «طالبان او اسلامي بنسټ پالنه» او بيا د «باچا امان الله واکمنۍ ته يوه نوې کتنه» کتابونه وليکل چې د افغانستان کلتوري ټولنې له خوا چاپ شول. په ۲۰۰۶ کال کې د ده يو بل مهم اثر «د افغانستان سياسي او ډيپلوماتيکي تاريخ» په انګليسي ژبه په هالنډ کې خپور شو چې اوس محترم سليمي په پښتو ژباړلی او د چاپ لاندې دی.

په ۲۰۰۷ کال کې د کاکړ له خوا د هومر بالابانس ليکنه: «د سقراط، افلاتون، ارسطو، اپيکور او زينو په نظر ښه انسان» د انګليسي نه په پښتو وژباړله او د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شوه. همدارنګه ده د انګليسي نه د محمود طرزي خاطرې په پښتو و ژباړلې چې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا خپرې شوې.

په ۲۰۰۹ کال کې د ده بل اثر «د سرطان کودتا د افغانستان د اوږدې بې ثباتۍ پيلامه» د افغانستان کلتوري ټولنې له خوا خپور شو. په ۲۰۱۰ کال کې د کاکړ دوه نور اثار: «زما غوره ليکنې» او «د ثور کودتا او د هغې ژورې پايلې» د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا خپاره شول. د نوموړي بل کتاب چې «پښتون، افغان، افغانستان» نوميږي په ۲۰۱۱ کال کې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شو.

د پوهاند ډاکټر کاکړ بل اثر چې «د افغان–شوروي جګړه» نوميږي د «کاکړ تاريخي علمي بنسټ» له خوا په ۲۰۱۵ کال کې خپور شو. د نوموړي دوې ژباړې : «جنګ او زموږ نړۍ» د جان کيګن ليکنه او «د انسانتوب په اړه د اخلاق پوهنې پرنسپونه» د اندروس ورګا ليکنه د کاکړ تاريخي–علمي بنسټ له خوا په ۲۰۱۵ کال کې چاپ شوې دي.

کاکړ همدارنګه يو لړ مقالې چې په انګريزي ژبه ليکلې او په بېلا بېلو خپرونو کې چاپ شوي دي. د هغو د جملې نه د ده څلور لنډې ليکنې: د افغان–شوروي جنګ، د معاصر افغانستان لنډ تاريخ، طالبان او کابل په نومونو د معاصرې نړۍ د اکسفورد دايرته المعارف په لومړي، څلورم او اووم ټوکونو کې د اکسفورد پوهنتون له خوا په ۲۰۰۸ کال کې خپرې شوې دي. د کاکړ بله ليکنه چې د افغانستان د اساسي قانون تاريخ نوميږي په ۱۹۹۲ کال کې د ايرانيکا دايراته المعارف په لومړي ټوک کې د کولمبيا پوهنتون په نيويارک کې خپره کړې ده. همدارنګه د نوموړي يوه بله ليکنه چې «منځنۍ اسيا، د يوې سرپټې سيمې پرانېستل کېدلو پيل» په نوم ياديږي په انګيسي کېنلې او په ۱۹۹۳ کال کې د وفا له خوا خپره شوه. د نوموړي بله ليکنه چې «ايا دوی د افغانستان کشاله هوارولی شي؟» په ۱۹۸۸ کال کې په نيويارک کې په وال سټريټ ژورنال کې نشر شوه. د ده بله ليکنه چې «په ۱۹۷۳ کې د افغان پاچايي نسکورېدل» نوميږي په ۱۹۷۸ کال کې د منځني ختيځ د مطالعاتو بين المللي ژورنال په نهمه شماره کې خپره شوې ده. بله مقاله يې چې «د افغانستان د هزاره ګانو ايلېدل» نوميږي په ۱۹۷۳ کال کې په نيويارک کې د اسيا ټولنې له خوا خپره شوه. د ده بله ليکنه چې «د معاصر افغانستان د تاريخ ميلانونه» نوميږي د لويي دوپرې او لنين البرت له خوا په تنظيم شوي کتاب کې «افغانستان په ۱۹۷۰ لسيزې کې» د پريګر موسسې له خوا په ۱۹۷۳ کال کې خپره شوه.

د افغانستان ببرته متحد کېدل ۱۸۸۰–۱۸۸۴ په نوم د ده ليکنه په ۱۹۷۰ کال کې د افغانستان د تاريخ ټولنې د افغانستان مجله کې خپره کړه.

کاکړ د ننه په هېواد کې او هم د هېواد نه د باندې په پښتو او پارسو کې د افغان چلوونکو په ورځپاڼو او مجلو کې د روانو او تاريخي موضوع ګانو په اړه ډېرې ليکنې خپرې شوې دي چې يو شمېر يې د ده په هغه کتاب کې چې «زما غوره ليکنې» نوميږي را غونډې شوې دي او يو شمېر يې راټولې شوې نه دي بايد راټولې او د يوه کتاب په بڼه خپرې شي. د ده څلور مهمې مقالې چې «د ډيورنډ توافق ليک بايد ډېر د مخه باطل اعلان شوی وای»، «افغانستان، پاکستان او پښتونستان»، «پښتانه او د ډيورنډ توافق ليک» او «د ډيورنډ توافق ليک ته يوه وروستۍ کتنه» د هغو مقالو په ټولګه کې چې د «ډيورنډ د واحد ملت د بېلتون کرښه» نوميږي چې په ۲۰۰۷ کال کې د افغانستان د کلتوري ټولنې له خوا چاپ شوې، خپرې شوې دي. دا مقالې د لپه په نوم درې مياشتنۍ مجالې کې هم خپرې شوې دي.

نوموړی يو شمېر غير اکاډميک فعاليتونه کړي چې د ځينو نه يې لنډه يادونه کوو:

کاکړ د۱۹۹۹ راهيسې د افغان کلتوري ټولنې غړی و.

د ۱۹۹۴–۱۹۹۰ د افغانستان لپاره د يوه تمثيلي حکومت حرکت چې په لاس انجلس کې جوړ شوی و موسس غړی و.

۱۹۸۷–۱۹۸۲ کې د څرخي پله په بنديتون کې د بندي کېدو له کبله د بين المللي عفوې د سازمان له خوا «د وجدان بندي» اعلان شو.

نوموړی د افغانستان د استادانو او محصلانو د اتحاديې موسس غړی و، چې د شوروي د يرغل نه تر ۱۹۸۲ کال پورې په کابل کې د شورويانو او د کارمل مزدور حکومت پر ضد پټه مبارزه پر مخ بيوله، موسس غړی و.

ده د ازاد ژورنالېست، څېړونکي او ویناکونکي په توګه د بي بي سي راډیو لپاره په پښتو او پاړسو کې لیکنې او وېناوې برابرولې چې هغه بیا په افغانستان راډیو کې خپرېدې. په دغه لړ کې ده د انګرېزي ژبې د زده کړې لپاره ۱۵۰ درسونه په پاړسو تیار کړي و.

د ۱۹۵۲ــ۱۹۵۰ په کابل کې د امریکې د کتابتون معلوماتي سرویس د چلوونکي مرستیال و او په دغه مهال یې انګرېزي ژبې کورسونو کې افغان زده کړیالو ته انګلیسي درسونه ورکول.

د کاکړ مېرمن مریم هم د دغه بېجوړې او وتلي تاریخ پوه تر شا ولاړه وه او د ده په بریالیتوب کې یې ونډه درلوده. کاکړ دوه زامن او درې لوڼه لري. مشر زوی یې کاوون کاکړ او کشر زوی یې سباوون کاکړ نومیږي. د کاکړ لوڼې پلوشه کاکړ، وږمه کاکړ او خوارۀ کاکړ نومې.

ختم

با ممنونیت از وبسایت افغان سباوون